

Kristi Raava: „Koolikultuur erineb oluliselt psühholoogide erialakultuurist, ja on mõnes mõttes sellega isegi konfliktis.“

Psühholoogi töö koolis – kui edukas ja võimalik see on?

Kristi Raava

Psühholoog, Eesti Loovteraapiate Ühingu esinaine, Eesti Koolipsühholoogide Ühingu liige

Ikka ja jälle kuuleb koolis töötavatel psühholoogidelt, et õpilaste ja õpetajatega koos töötades tunnevad nad ennast koolisüsteemist natuke eraldi seisvatena.

Teisalt ei mõista koolijuhid alati täpselt, millega psühholoog tegeleb. Oma tööst too info konfidentsiaalsuse tõttu täpselt rääkida ei või, töö tulemusi õpetajate omaga kõrvutada on võimatu, täpselt vastust talt kunagi ei saa. Tekibki küsimus, miks sellist salapärasest spetsialisti üldse vaja on.

Kus on need käärid mis takistavad laste jaoks nii olulise koostöö laabumist? Kindel on, et töö eemärk on sama – luua lapse arenguks vajalikud tingimused ning arengut igati soodustada.

Järgnev artikkel püüabki tuua välja kitsaskohti inimeste koostöös, kes töötavad koolisüsteemis ühise eesmärgi nimel, kuid vahetevahel osutuvad eri põhjustel justkui eraldi maailmades olevat.

Siinse käsitluse aluseks on Hilda Wengroweri artikkel „Arts therapies in educational settings: in intercultural en-

counter” (The Arts in Psychotherapy 28, 2001, 109–115).

Psühholoogi töös tulemuse saavutamine nõuab määramatu hulga aega ja kannatlikkust, nii psühholoogilt endalt kui ka kogu koolisüsteemilt.

Mis teeb psühholoogi töö koolis raskeks?

Koolikeskkonnas on keeruline pidada täpselt kinni kohtumisaegadest, tagada diskreetsust ja luua kliendile intiimset keskkonda. Kõigi nende psühholoogi edukaks tööks väga vajalike komponentide saavutamine sõltub kooli „kalendrist”, mis on täis tähtaegasid, vaheaegasid ja üritusi. Laste tiheda „töögraafiku” tõttu on raske korraldada järjepidevat nõustamisprotsessi. Selle katkemine võib viia aga psühholoogi töö ebaõnnestumiseni. Näiteks ühe kohtumise vahele jäädes võib lapsel järgmiseks kor-

raks juba ununenud olla, kuhu ja kunas ta pidi minema. Lõppkokkuvõttes läheb klient kaduma, töö jääb pooleli ja tulemus saavutamata.

Samuti on koolis probleem õpilaste (klientide) ja psühholoogide viibimine ühes hoones, mistõttu on suur tõenäosus kohtuda psühholoogiga väljaspool nõustamist. See võib lapses tekitada ebamugavust oma kaaslaste ees ja tagajärg on loobumine psühholoogi juures käimisest. Riskigrupp on siin eriti teismelised, kelle jaoks eakaaslaste iga-sugune positiivne või negatiivne arvamus on väga oluline. Sellisel foonil võib psühholoogi juures käimine alandada õpilase mainet.

Koolikultuur erineb oluliselt psühholoogide erialakultuurist ja on mõnes mõttes sellega isegi konfliktis. Konfliktide põhjus on töömeetodite ja vaatenurkade erinevused.

Kõige olulisem ühik koolis on klass, millega tihti määratakse ka lapse identiteet. Näiteks ei küsita lapselt sageli, kui vana ta on, vaid mis klassis ta käib.

Psühholoogid peavad koolis töötades võtma alati arvesse koolis valitsevat struktuuri ja sellest lähtuvalt moodustama gruppe. Juhul kui psühholoog eksib koolis kehtivate reeglite vastu, võib see kahjustada lapse motivatsiooni katsetada midagi uut, proovida teist rolli või muuta muul viisil oma elu. Näiteks peab psühholoog arvestama sellega, et lapsel on täita oma kindel roll ja tal on oma identiteet. Seega võib lapsel olla raske, kui teda tiritakse konkreetsest rollist, privaatsust ja turvalisust pakkuvast klaskeskonnast välja.

Teine suur erinevus kooli töökultuuri ja psühholoogi erialakultuuri vahel on koolis pidevalt igal tasandil (vanuseastmete, klasside, õppeainete kaupa) toimuv mõõtmisprotsess. Lapse töö tulemusi võrreldakse pidevalt indiviidi ja grupi tasandil ning tema töö tulemusele ja selle kaudu ka lapsele endale antakse (numbriline) hinnang. Psühholoogi juures võib laps sattuda segadusse, kui lahenduste leidmiseks pakutakse talle ootamatult numbriliste hinnangute andmisest ja saamisest erinevat võimalust (näiteks joonistamine, kirjutamine, kus olulised on sisuline tulemus ja protsess ise).

Üksteist tuleb mõista

Kooli tööle tulnud psühholoog võib enast tunda üksijäetuna ja kool omakorda vaadata psühholoogi kui võõrast, turvalisse süsteemi sobimatut ja arusaamatult käituvat sissetungijat.

Vähe pingutatakse uustulnuka mõistmise ja temaga suhtlemise nimel. Ei mõelda sellele, et suhtlemist võivad takistada ka organisatsioonisisene keelekasutus ja sündmused, mille tausta võõras ei tea. Samas ei saa teineteisega kohanemine olla ainult võõrustaja mure. Võõrasse keskkonda tulnud psühholoog võib enesele teadmata mitmel moel distantseeruda kooli ülejäänud personalist, näiteks mitte suutes oma mõtete sisu kuulajateni viia. Tagajärg on, et psühholoogi peetakse kõrgiks ja upsakaks ning õpetajate soov temaga koostööd teha väheneb. Edukaks koostööks on vaja mõlemapoolset paindlikkust, soovi teineteise tööd hinnata ja võimet muuta oma hoiakuid eri spetsia-

listide töömeetodite suhtes. Teineteise tööd tuleb õppida tundma vastastikku suheldes ja üksteist austades.

Õpetajad võivad pidada psühholoogi tööd enda omaga võrreldes privileegeerituks, töökorralduslikult soosituks ja ka lihtsamaks. Näiliselt on selleks ka põhjust, sest enamasti on psühholoogil oma kabinet, nõudmised tema töö tulemustele ei ole nii konkreetseid kui õpetajatel ning töötaja planeerimisel on psühholoog õpetajast vabam. Esimesel pilgul on raske mõista, et luksusena näiv eraldi kabinet on eduka töö üks eeldus. Konkreetseid juhiseid, tulemusi ja tähtsusi ootavale lapsevanemale ei ole psühholoogi töö eripära selgitamine iga kord lihtne.

Õpetaja negatiivne suhtumine psühholoogi töösse võib kahjustada kogu nõustamise käiku, näiteks ei pruugi õpetaja lubada last psühholoogi juurde või jätab ütlemata nõustamise muutmise aja. Lõppkokkuvõttes kannatab laps.

Koostööst võidavad kõik

Kuna lapsele võib kool olla ainuke koht, kus ta saab professionaalset psühholoogilist abi, on õpetaja ja psühholoogi koostöö väga oluline. Õpetaja roll on eelkõige motiveerida last psühholoogi juurde minema ja suunata ta sinna, kuna koolis puudub lapsevanem, kes tuleks lapsele meelde nõustamise aega ja kohta. Kui koolipsühholoogi ja õpetaja koostöö sujub, toetavad nad teineteise tööd. Õpetaja saab psühholoogile pakuda infot lapse tausta, kodu ja tunni käigu kohta või kutsuda psühholoogi tunnivaatlusele. Psühholoog omalt poolt saab pakuda lapsele individuaalset lähenemist ja leida selleks vajaliku aja. Toon näite oma kogemusest. Esimese klassi õpilasel olid tunnis probleemid distsipliiniga ja avaldusid ka hüperaktiivsuse nähud. Õpetaja pöördus abi otsimiseks minu poole. Esimesel kohtumisel arutasime võimalikke lahendusvariante ja analüüsisime varem tehtut. Pakkusin välja mõned nipid, mida õpetaja võiks koolipäeva jooksul kasutada. Pärast iga päeva lõppu kohtusime õpetajaga, et vaadata üle, kuidas soovitud toimivad ja kas on vaja midagi muuta. Hiljem hakkas õpilane käima minu juures nõustamisel, kus kasutasin samu meetodeid, mida soovitasin ka õpetajal

kasutada, nii oli loodud lapsele üks kindel süsteem, kuidas temaga koolis käitatakse. Õpetaja sai minust endale toetaja ja kaasamõtleva ning laps koges õpetaja psühholoogiast lähtuvat lähene- mist, mida mina ei oleks saanud individuaaltöös pakkuda. Toredaid ja südant soojendavaid kogemusi on veel, kõigi aluseks on mõlema poole huvi ja tahtmine ühise eesmärgi nimel pingutada. Psühholoog ja õpetaja vajavad mõlemad mõnikord kaasamõtlevat ja nõuandjat.

Sild kooli ja psühholoogi vahel

Psühholoogi töös tulemuste saavutamiseks on väga oluline, et juhtkond väärtustaks tema tööd ja aitaks luua vajalike töötingimusi. Esmatähtis on rohkelt privaatsust võimaldav ruum, samuti õpetajate ja õpilaste informeerimine psühholoogiabi vajalikkusest ja võimalusest.

Oluline on psühholoogi osalemine juhtkonna koosolekutel, mis võimaldaks psühholoogil paremini aru saada koolisüsteemist ja juhtkonnal omakorda psühholoogi töö spetsiifikast.

Psühholoogid peaksid võimalikult palju tutvustama ja lahti seletama oma töö spetsiifikat. Võib läbi viia loenguid, töö- tubasid, presentatsioone nii kooli personalile kui ka õpilastele, et luua ühine arusaam psühholoogilise nõustamise vajalikkusest ja eesmärkidest koolis.

Koolipsühholoogi abiga saab laps muule lisaks nõustamiskogemuse. Nii on tal täiskasvanueas juba selgem arusaam psühholoogi tööst. On ootuspärane, et kui psühholoogi abi kogunud lapsed täiskasvanuks sirguvad, julgevad nad pöörduda õigel ajal psühholoogi poole abi saamiseks.

Koolis lisab psühholoogi töölevõtmine paindlikkust õpilaste suunamisel. Mõne lapse jaoks võib psühholoog olla ainuke inimene, kellel on mahti märgata tema tugevaid külgi, kuulata ta ära ning aidata leida usku endasse ja ümbritsevasse maailma.